ANADOLU HALK AYAKLANMALARI

Yıldırım Koç

TİB TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ

RESİMLİ İŞÇİ DİZİSİ 7

ANADOLU HALK AYAKLANMALARI

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ YAYINLARI
RESİMLİ İŞÇİ DİZİSİ NO : 7

BİRİNCİ BASKI
1977

Sen bakma havanın durgunluğuna
Derya dediğin uyur uyur uyanır.
Şeyh Bedrettin Destanı
Nazım Hikmet

Baba İshak'ın adını duydunuz mu? Ya Şeyh Bedrettin'i? Belki Nazım Hikmet'in Şeyh Bedrettin Destanı'nı okumuşsunuzdur. Peki, Şalr Kulu'nu, Nur Ali Halife'yi, Şeyh Celâl'i, Baba Zünnun'u, Kalender Çelebi'yi, Karayazıcı'yı, Cennetoğlu'nu biliyor musunuz?

Herhalde çoğunun adını ilk kez duydunuz.

Niçin dersiniz?

Hafızanız mı yetersiz? Yoksa okulda tarih dersini sevmez miydiniz?

Cevabı biz verelim.

Hafızanız çok iyi de olsa, okulda tarih dersini sevmiş de olsanız bu insanları vè yaptıklarını bilemezsiniz. Çünkü okullarda okutulan tarih kitapları bu insanlardan ya hiç söz etmez, ya da bunları "eşkiya, bozguncu" diye isimlendirir.

Niye ni?

Çünkü o kitaplar günümüzde de iktidarda bulunan sömürücü bir azınlığın çıkarlarını korumak için yazılmıştır. Onun için gerçekleri olduğu gibi anlatmaz. Gerçekler çarpıtılır. Sömürücü sınıfların işine geldiği gibi değiştirilir.

Tarih kitaplarından neyi hatırlıyorsunuz? Hafızanızı bir yoklayın bakalım.

Örneğin İstanbul'u kim aldı?

Fatih Sultan Mehmet dediniz, değil mi. Haklısınız. Ders kitapları öyle yazar. Peki, derebeylerinin temsilcisi olan bu adam İstanbul'u tek başına mı aldı? O koskoca ordu kimlerden meydana gelmişti? Her iki tarafta ölenler kimdi?

Paşalar mı, yoksul köylüler mi? Fatih Sultan Mehmet Osmanlı ülkesinde halka nasıl kan kusturuyordu? İşte bu soruların cevabı o kitaplarda yoktur. Sultan Süleyman'ın hangi saray ve camiyi ne zaman yaptırdığı yazılır, ama bunlara harcanan paralar kimleri sömürerek sağlanır, onlar anlatılmaz.

Bu küçücük broşürde Anadolu halkının sömürüye karşı verdiği şanlı mücadelelerin tarihinden bazı sayfalar aktaracağız. Unutmamamız gereken nokta, Osmanlı İmparatorluğunun baskı ve sömürüye dayanan bir devlet olduğu. Ders kitapları, faşist yayınlar geçmişi ne kadar parlak göstermeye çalışırsa çalışsın, o günlerde de sömürücü ve sömürülen sınıflar vardı. Toprak ağaları, yani derebeyler iktidardaydı. Padişahlar bu toprak ağalarının, derebeylerinin en büyüğü ve temsilcisiydi. Bu hakim sınıfın zenginliğinin kaynağı ise sömürü ve yağmaydı. Bir taraftan Anadolu halkı insafsız bir şekilde sömürülüyordu, diğer taraftan işgal edilen diğer ülkelerin varlıkları yağma ediliyordu. Onun için örneğin Topkapı sarayını gezerken, kıymetli taşlara bakarken hayran kalmayın. Kin duyun. O sarayda, o kıymetli eşyalarda kaç yoksulun ahı olduğunu düşünün. Anadolu halk ayaklanmalarını hatırlayın. Sömürüye başkaldıran yüzbinlerce yoksulun acısını içinizde hissedin. O acı bugünkü sınıf mücadelesinde gücünüze güç katsın.

Sömürü olan yerde başkaldırma da olur. Ezilenler başlarını kaldırırlar. Hesap sorarlar. Veya sormaya çabalarlar. Bu zamanlarda sömürücü sınıfların temsilcileri, "düzeni yıkmaya çalışıyorlar, bozguncular, eşkiyalar" diye yaygarayı basar.

Sömürücüler, sömürülenlerin uysal olmasını ister. Bunu sağlamanın iki yolu vardır. Önce kitlelere bu düzenin değişemeyeceği, değiştirilemeyeceği, geçmişte böyle olduğu, gelecekte de böyle kalacağı öğretilir. Kaderin böyle yazıl

dığı kafalara sokulur. Diğer taraftan da bu masallara kanmayanlara karşı şiddet kullanılır.

Osmanlı sömürücüleri her ikisine de başvurdular. Müslümanlığın kader inancı sömürüyü gizlemede kullanıldı. Yoksulluğu yücelten ve tanrı önünde makbul olduğunu savunan tarikatlar güçlendirildi. Mezhep ayrılıklarıyla emekçi halk bölündü. Düzene karşı çıkanlar ise ortadan kaldırıldı.

Ama öyle anlar gelir ki, bıçak kemiğe dayanır. Kitleler artık masallara da inanmaz olur. Toplumsal huzursuzluk artar. Yeşil otlak iyice kurur. Yanıp tutuşmak bir kıvılcım bekler.

Halklar kıvılcımlar da yetiştirir. Yoksulluğun kader olmadığını, sömürü olmayınca yoksulluğun da olmayacağını kavrayan bazı yiğitler kitlelerin düzene karşı olan muhalefetini örgütler. Sömürüye karşı bayrak açar. Bir bakarsınız bir Baba İshak onbinleri harekete geçirir, bir Şeyh Bedrettin kıvılcımı bir bozkırı tutuşturur.

Bu kıvılcımlar çeşitli görünümlerde olabilir. Bir bakarsınız ayakta çarık elde asa bir dervîştir. Gece gündüz, yaz kış dolaşıp fikirlerini yayar. Bir bakarsınız Şeyh Bedrettin gibi bir hukuk alimidir. Bir bakarsınız Kalender Çelebi gibi bir köylüdür. Ama çoğundaki ortak özellik, sömürüsüz bir dünyanın özlemidir. Ezilen ve sömürülen yoksul kitleleri bu amaçlar doğrultusunda eyleme çekerler. Kimsenin kimseyi sömürmediği, tarlaların beraberce ekilip, tarlaların ürünlerinin beraberce tüketileceği bir toplum hayal ederler. Yoksulluk tanrı emri değildir, yoksulluğun nedeni sömürücülerdir, ağalardır, beylerdir derler.

Bu kıvılcımların büyük çoğunluğu dini bir görünümdedir. Düzene karşı çıkışlarını dini esaslara bağlarlar. Kitlelerin eğitim düzeyinin çok düşük, bilimin geri olduğu bu dönemlerde başkaldırının bu görünümde olması kaçınılmazdır

Bu insanlar yenilmeye de mahkumdurlar. O çağlarda sadece yoksul köylülükle sınıfsız bir toplum kurulamazdı. Düşman güçlüydü. Üretim teknolojisi geriydi. Derebeylik düzeni yıkılırken yerine zorunlu olarak kapitalizm yerleşecekti. Yani sömürülen sınıfların haklı başkaldırılarının başarısı için şartlar yeterince olgunlaşmamıştı.

Ama bu yiğit insanlar yılmadılar. Ayaklandılar. Ayaklandırdılar. Ordularının başında yiğitçe vuruştular. Hem politik önder, hem de askeri önder oldular. Çoğu öldürüldü. Hem de fikirlerinden vazgeçirebilmek umuduyla işkence edile edile.

Irkçılar, faşistler tarihimize sahip çıktıklarını söyleyip, devrimcilerin geçmişi inkar ettiklerini söylüyorlar. Hayır. Söyledikleri gerçek değil. Biz nasıl bir Şeyh Bedrettin'i reddederiz. Torlak Kemâl'i, Börklüce Mustafa'yı nasıl unuturuz. Bugünün profesyonel devrimcisi gibi hayatını sömürünün kaldırılması davasına adamış bir dervişi nasıl tarihin karanlıklarına iteriz.

Biz sömürülen emekçilerin sömürücü Osmanlı padişahlarına ve toprak ağalarına karşı verdikleri mücadelelerin mirasçısıyız. Halk üzerinde olmadık baskıyı uygulayan padişahlarla değil, sömürüye karşı direnen emekçilerle ve onların önderleriyle övünürüz.

Kimdi bu önderler? Nasıl bir mücadele verdiler?

Şimdi bu önderlerin ve yoksul köylü kitlelerinin sömürüye ve sömürücü sınıflara karşı verdikleri mücadelelerin kısa öyküsünü dinleyelim.

Günümüzden 750 yıl kadar önce, yani 1200 yıllarında Horasan tarafından Secaeddin Ebulbeka Baba İlyas adında bir kadı önce Kayseri'ye, sonra da Amasya'ya atandı. Amasya'da dergâh şeyhi oldu. Bu dönemde Anadolu'ya Anadolu Selçuklu Devleti egemendi. İktidarda bulunan büyük beyler ve ağalar emekçi halkı alabildiğine sömürüyordu

AMA BUY İĞİT İNSANLAR YILMADILAR. AYAKLANDILAR. AYAKLANDIRDILAR. ORDULARININ BAŞINDA YİĞİTÇE VURUŞTULAR.

Baba İlyas Babailik tarikatını kurdu. Bir süre sonra da Baba İlyas'ın müridlerinden Baba İshak bu tarikatın başına geçti.

Baba İshak, tarikatı yoksul halk kitleleri arasında yaydı. Yoksul halka, bütün insanların doğuştan eşit olduğunu, fakat tepedeki bir avuç azınlığın halkın elindekilere zorla el koyduğunu, kimsenin kimseyi sömürmediği bir düzen kurmaları gerektiğini söylüyordu. Baba İshak özellikle Türkmenler arasında çok seviliyordu. Ayrıca diğer dinlerden de Baba İshak'ın görüşlerini benimseyenler vardı.

3 Ağustos 1239 günü Anadolu ilk örgütlü ve bilinçli halk ayaklanmasına sahne oldu. 50 binden fazla Türkmen aldıkları emir üzerine birden ayaklandı. Başka ulus ve dinlerden insanların da katılmasıyla hareket daha da güçlendi. Baba İshak'ın orduları Adıyaman ve yakınındaki iki şehri aldı. Malatya subaşısının iki ordusu yenildi. Babailer (Baba İshak taraftarları) Sivas'ı da aldılar. Tokat ve Amasya üzerine yürüdüler. Bu ara Baba İshak Amasya'daydı. Selçuklu derebeylerinin Amasya subaşısı, Babailerin ordusunun yetişmesinden önce Baba İshak'ı yakalattı ve kale burcundan astırttı. Fakat Babailerin ordusu Amasya subaşısının ordusunu yendi ve subaşı öldürüldü.

Babailerin ordusu daha sonra Konya üzerine yürüdü.

Büyüyen bu tehlike karşısında Anadolu Selçuklu devletinin beyleri bütün güçlerini birleştirip, bunlara kiralık hristiyan (Frank) askerlerini de katarak büyük bir ordu oluşturdular. Yani Anadolu Selçuklu devletinin müslüman sömürücüleri, ayaklanan müslüman yoksul köylüleri yenmek için hiristiyan kiralık askerler kullandı. Bu ordu Babaileri yendi, Çoğunu kılıçtan geçirdi. Ayaklanmanın maddi ve manevi tüm izlerini silmeye çalıştı.

Bu olayı sömürücü sınıfların tarih kitapları böyle anlatır?

Tabii ki hayır.

Niçin mi?

Sömürücü sınıflar ezilenlerin her şeyden önce düzenin değişeceği yolundaki umutlarını kırmaya çalışırlar. İnsan başkalarının sınıf mücadelelerini bilirse, sınıf mücadelesine daha bir güçle katılır. Geçmişte ve bugün başkalarının sürdürdüğü mücadeleler ona destek olur, umut verir. Bundan 750 yıl önce sömürünün kalkması için 50 binden fazla yoksul köylünün ayaklanması, sömürücü Selçuklu derebeylerinin ordularını bozguna uğratması bugünün sömürücülerine mi güç verir, bugünün emekçilerine mi?

Bugünün emekçilerine tabii.

Ayrıca sömürücü sınıflar olayların sınıfsal yanını da gizlemeye çalışırlar. Gerçekleri çarpıtırlar. Tarihin Türklerle İranlıların, müslümanlarla hiristiyanların mücadelelerinin tarihi olduğuna inandırmaya çalışırlar. Halbuki tarih sınıf mücadelelerinin tarihidir. Tarihin her sayfası, Selçuklu ve Osmanlı imparatorluklarının her anı sınıf mücadelesiyle doludur.

O zaman gücümüze güç katacak yeni bir olaya bakalım. Baba İshak önderliğindeki ayaklanmadan 175 yıl sonralara, Osmanlı derebeylerinin dönemine ve Şeyh Bedrettin'e gelelim.

Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Osmanlı İmparatorluğu döneminde emekçi halk üzerinde daha sistemli bir baskı ve sömürü uygulandı.

Ondördüncü yüzyılın sonları ile onbeşinci yüzyılın başları Anadolu'da tam bir politik kargaşa dönemiydi. Zaten sefalet içinde yaşayan emekçi halk, Timur'un ordularının istila ve yağmasından sonra iyice sefalete itilmişti. Hele Osmanlı tahtı için başlayan iç savaş hayatı daha da dayanılmaz bir hale getirmişti.

Şeyh Bedrettin böylesine bir toplumsal huzursuzluk ve politik buhran döneminde, 1364—1365 yıllarında doğdu. Gençliğinde çok iyi bir eğitim gördü. Anadolu ve Mısır medreselerini dolaştı. Dönemin ünlü bilginlerinden ders

aldı. 1411 yılında da taht kavgası veren ve toplumcu görüşleri olan Musa Çelebi'ye kazasker oldu, Musa Çelebi'nin yenilmesinden sonra 1413 yılında İznik'e sürgün gönderildi.

Şeyh Bedrettin insanlar arasında, din farkı gözetmeksizin, hepsini eşitliğe kavuşturacağını, bütün mülklerin, toprakların ve ürünlerin ortaklaşa olacağını, haram olan bazı şeylerin helal olacağını öne süren bir filozof ve bilgindir. Düşünceleri, ezilen emekçi halk arasında yaygınlık kazandı ve başkaldırışın öncülüğünü yaptı. Onun düşüncesi dünya ve ahiretin, madde ve ruh aleminin birbirine paralel ve ölmezlikte eşit olduğunu ve ruhun bedenden ayrı düşünülemeyeceğini savunuyordu.

Şeyh Bedrettin İznik sürgünlüğü sırasında Börklüce Mustafa ve Torlak Kemâl'i yetiştirdi.

Börklüce Mustafa, Aydın yöresinde Şeyh Bedrettin'in görüşlerini yaydı. Müslüman, Hıristiyan, Yahudi yoksullarından 6 bin kişilik bir ordu oluşturdu. Bu ordu Osmanlıları ilk kez yenilgiye uğrattı. Ancak Bayezid Paşa'nın komutasındaki üçüncü ordu Börklüce Mustafa'nın ordusunu yendi. Yenilenlerin çoğu savaş meydanında öldü. Börklüce ve askerin bir kısmı esir edildi. Görüşlerini değiştirdikleri takdirde serbest bırakılacakları söylendiyse de, hiç biri inancından dönmedi. Hepsinin kafası vuruldu. Börklüce'ye ise uzun süre işkence edildi. O inatla görüşlerini savunmaya devam etti. Sonunda asılarak öldürüldü. Cesedi çarmıha gerildi. Şehirde dolaştırılıp halka gösterildi.

Börklüce Mustafa'ya halk Dede Sultan derdi. Ölümünden sonra Türkmenlerin yaktığı bir ağıt 750 yılı aşmış, günümüze dek gelmiştir.

BÖRKLÜCE'YE İSE UZUN SÜRE İŞKENCE EDİLDİ. O İNATLA GÖRÜŞLERİNİ SAVUNMAYA DEVAM ETTİ. SONUNDA ASILARAK ÖLDÜRÜLDÜ. CESEDİ ÇARMIHA GERİLDİ. ŞEHİRDE DOLAŞTIRILIP HALKA GÖSTERİLDİ.

Kılıç üşürürdü, beyi, sultanı,
Atını koştururdu veziri, hanı,
Biz de heâlâ ettik bu kuşça canı,
And verdik voluna, dökeriz kanı.
İriş Dede Sultan, kavgaya iriş,
İmdi can günüdür, gazaya giriş.
Aydın'da Ortaklar, Karaburun'da,
Kılıç ceran oldu, oynuyor kında,
Bir elim harmanda, bir elim kanda.
Kanara kurarız biz de yakında.
İriş koç yiğidim er meydanına,
Sultanın ettiğin koyma yanına.
Sultanoğlu leşkerine buyurdu,
Buyruğunu dört bir yana duyurdu,
Kılıç çaldı, ana, bebe savurdu,
Yalım esti, her yanları kavurdu,
Vur yoldaş, vuralım, kavga günüdür,
Ahırı evveli, gine ölümdür.
Sultana paşadan muştu salında,
Leşker ortasında ziller çalındı,
Dedemin başına ferman kılındı,
Bir seher vaktiydi kaddi alındı,
Sesimi bamlasam varabilmez,
Gayri benim yüzüm gülebilmez.

Bu arada Torlak Kemâl de Manisa bölgesinde propaganda yapıyor ve ordu topluyordu. O da ayaklandı, fakat 1417 yılında o da yenildi. Manisa tarafında asılarak öldürüldü.

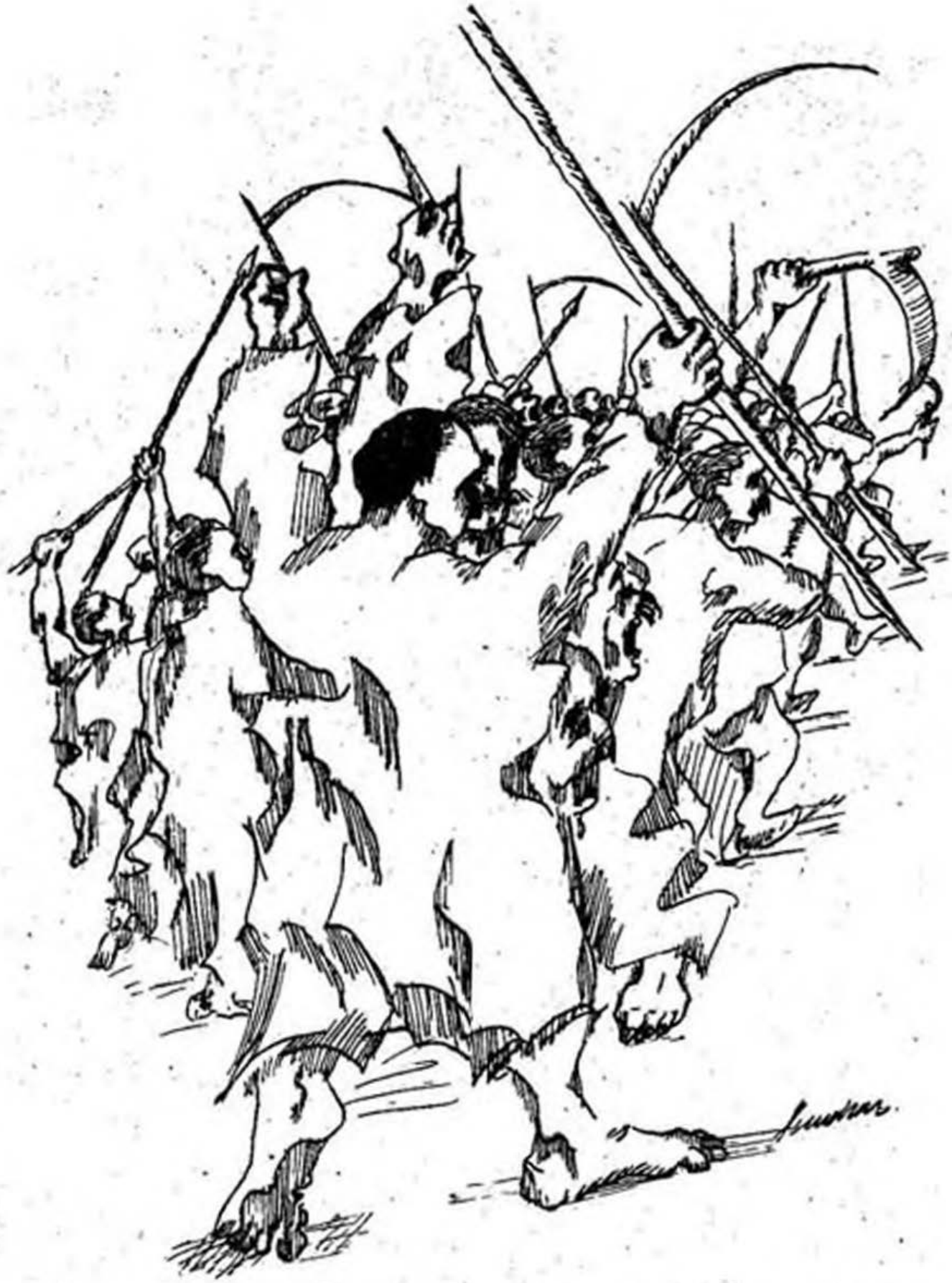
Şeyh Bedrettin ise İznik'ten önce İsfendiyaroğlu'nun yanına, daha sonra Eflak Beyliği'ne ve oradan da Deliorman yöresine geçti. Burada ortak mülkiyetçi görüşlerini yaydı. Yoksul köylülerden ordu topladı. Fakat Osmanlı derebeylerinin ordusunun yaptığı bir baskında sağ olarak

ele geçirildi ve 1420 yılında Serez çarşısında asılarak idam edildi. Cesedi bir süre asılı bırakıldı.

Sömürücü sınıflar bizi böylesine şanlı bir mirastan yoksun bırakmaya, bu mirasa geniş emekçi kitlelerinin sahip çıkmasını önlemeye çalışıyor. Yüzyıllarca önce Anadolu halkının ataları sömürüye böyle güçlü bir şekilde karşı koymuşsa, onların torunları çok daha tutarlı bir yol gösterici olan bilimsel sosyalizmin ışında neler yapamazlar. Sömürücüler neler yapılabileceğini gayet iyi biliyorlar. Onun için sömürüye karşı mücadele geleneğimizi unutturmaya çalışıyorlar.

Sıcaktı
Bulutlar doluydular.
Neredeyse tatlı bir söz gibi ilk damla düşecekti yere
Birden—
—bire
kayalardan döküldü
gökten yağar
yerden biter gibi,
bu toprağın verdiği en son eser gibi
Bedreddin yiğitleri şehzade ordusunun karşısına çıktılar.
Dikişsiz ak libaslı
yalnayan ve yalın kılıçtılar.
baş açık
Mübalağa cenk olundu.

Aydının Türk köylüleri,
Sakızlı rum gemiciler,
Yahudi esnafları,
onbin mülhid yoldaşı Börklüce Mustafa'nın
düşman ormanına onbin balta gibi daldı.
Bayrakları al, yeşil,
kalkanları kakma, tolgası tunç saflar
pare pare edildi ama

"ONBİN MÜLHİD YOLDAŞI BÖRKLÜCE MUSTAFA'NIN
DÜŞMAN ORMANINA ONBİN BALTA GİBİ DALDI."

NAZIM HİKMET

boşanan yağmur içinde gün inerken akşama
onbinler iki bin kaldı.
Hep bir ağızdan türkü söyleyip
hep beraber sulardan çekmek ağı,
demiri oya gibi işleyip hep beraber
hep beraber sürebilmek toprağı,
ballı incirleri hep beraber yiyebilmek,
yarin yanağından gayri her şeyde
her yerde
hep beraber!
diyebilmek için
onbinler verdi sekizbinini...
Yenildiler.
Yenenler, yenilenlerin
dikişsiz, ak gömleğinde sildiler
kılıçlarının kanını.
Ve hep beraber söylenen bir türkü gibi,
hep beraber kardeş elleriyle işlenen toprak
Edirne sarayında damızlanmış atların
eşildi nallarıyla.
Tarihsel, sosyal, ekonomik şartların
zaruri neticesi bu!
deme bilirim!
O dediğin nesnenin önünde kafamla eğilirim.
Ama bu yürek
o bu dilden anlamak pek.
O, "hey gidi kanbur felek,
hey gidi kahbe devran hey".
der.
O, "hey gidi kanbur felek,
hey gidi kahbe devran hey".
der.
Ve teker, teker
bir an içinde,

omuzlarında dilim dilim kırbaç izleri,
yüzleri kan içinde
geçer çıplak ayaklarıyla yüreğime basarak
geçer Aydın ellerinden Karaburun mağlupları...

—

Sömürücü hakim sınıfların bu güçlü ama başarısız ayaklanmalardan fazla söz etmemelerinin bir nedeni de devletin gücünün yenilmez olduğu inancını yaratmaktır. Ama Anadolu halk ayaklanmaları sömürücülerin devletinin, Osmanlı İmparatorluğunun gücüne darbeler indirmiştir. Yeterince bilinçli olmayan, ortaklaşa üretimde bulunmayan yoksul köylü kitleleri Osmanlı sömürücülerinin devletinin birçok ordusunu yenmiştir. Bunların öğrenilmesi kitlelerde kendine güveni artırır, mücadele bayrağının daha da yükseltilmesini sağlar, yılgınlığı ve bezginliği önler. Ayrıca devrimcilere de kitlelere güvenmesini öğretir.

Şimdi biraz duralım ve Osmanlı İmparatorluğunda derebeylerin sömürü düzenini kısaca inceleyelim.

Osmanlı İmparatorluğu bizim sömürücü sınıfların ders kitaplarına göre güllük gülüstanlık bir ülkeydi. Sınıf filan yoktu. Padişah tüm halkı temsil eder, onların tümünün çıkarlarını korurdu.

Gerçekler ise bambaşkadır.

Osmanlı İmparatorluğu köylü üreticinin sömürülmesine dayanan, bu sömürüden aldığı güçle de başka ülkeleri yağmalayan derebeylerinin düzeniydi.

İktidarda büyük toprak sahipleri vardı. Padişah sülalesi bu toprak sahipleri sınıfının en güçlüsü ve temsilcisiydi. Görünüşe göre ülkedeki tüm topraklar padişahındı. Toprağı işleme hakkı beylere, paşalara verilirdi. Bu topraklarda yarı esir köylüler çalıştırılırdı. Bu insanlar beylerin, paşaların, onların temsilcilerinin baskısı altında inlerlerdi. Toprağı bu insanlar işler, ürünü onlar toplardı. Fakat bu ürünün bir kısmı toprağın kullanma hakkına sahip olan beye gider, bir kısmıyla sömürücülerin ordusu için asker beslenir, bir kıs

nı da vergi olarak hazineye, yani padişaha ve en büyük beylerin kasasına girerdi. Yani yoksul köylüler hem kendi toprak ağalarını, hem de merkezdeki en büyük ağaları beslerlerdi.

Beslenen askerler ve merkeze giden vergilerin bir kısmıyla da ordular oluşturulur, bu ordularla başka ülkeler istila edilir, bu istilalarda ganimet elde edilir ve o ülkelerin halklarına yeni vergiler ödettirilirdi.

Özetle: Osmanlı İmparatorluğu askeri genişlemeye dayanan merkezi feodal bir yapıya sahipti.

Sömürücü hakim azınlık ders kitaplarında bu fetihlerin, istilaların reklamını yapıyor. Ama bu fetihlerin hangi sınıflara yaradığını gizliyor. Bu istilalar Osmanlı İmparatorluğunun emekçilerine yaramadı. Yüzbinlerce yoksul köylü her zaman açlık içinde yaşadı durdu. Yeni istilalar Osmanlı sömürücülerine, büyük toprak ağalarına, onların temsilcisi olan padişahlara yaradı. Halktan toplanan vergilerle ve savaş ganimetleriyle saraylar yapıldı, padişahlar ve beyler haremler kurdular, zevk ve sefa içinde yaşadılar.

Olaylara daima sınıf açısından bakmayı öğrenmeliyiz. Her olayda, bu iş hangi sınıfa yarar diye sormalıyız. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u mu aldı deniyor. Hemen sormalıyız: Bu fetih, diyelim Konya'nın bir köyündeki yoksul köylüye ne kazandırdı? Hiç bir şey. Ne kaybettirdi? Vergiler arttı, yeni vergiler kondu. Peki, beylere, paşalara ne kazandırdı? Bir sürü ganimet.

Tarihteki savaşlarda şu veya bu ülkenin sömürücü sınıfları kârlı çıkmış, diğerleri zarar görmüştür. Ama her iki ülkenin de emekçi halkları daha da yoksullaşmışır. Fatih'in orduları İstanbul'u işgal ettiğinde Osmanlı sömürücülerinin geliri arttı, İstanbul'daki Bizans sömürücüleri geçici bir darbe yediler. Ama hem Osmanlı ülkesinin emekçileri, hem de İstanbul emekçileri bu savaştan zarar gördü.

Böyle bir baskı ve sömürü mekanizması ister istemez tepki yaratır. Şiddet şiddeti doğurur. Baskıya karşı dire-

nenler olur. Hele Osmanlı İmparatorluğu artık yeni yerler işgal edememeye başlayınca, aksine elindeki yerlerin bir kısmını da kaybedince yoksul köylüler üzerindeki baskı daha da arttı.

Niye mi?

Yeni yeni topraklar işgal edilip merkezdeki büyük derebeylerinin gerek ganimet, gerek vergi gelirleri arttıkça düzenin çarkları gayet iyi işliyordu. Ne zaman ki genişleme durdu, merkezdeki büyük derebeyleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun her tarafına dağılmış küçük derebeylerinin gelirlerine ve köylülere gözlerini diktiler. Bir taraftan küçük derebeylerinin sömürü payını almaya, diğer taraftan vergileri artırarak zaten iyice yoksul olan köylüleri daha da ezmeye başladılar.

Bunun sonucunda yoksul köylülerin ayaklanma istekleri arttı. Toplumsal huzursuzluk büyüdü. Küçük derebeyleri ise merkezdeki büyük derebeylerine karşı bu yoksul köylü kitlelerini ayaklandırdı. Yani yoksul köylü kitleleri sömürücü sınıfın bir kesiminin önderliğinde düzene karşı ayaklandı.

Bu ayaklanmaların önderleri Bedrettin'den, Baba İshak'tan farklıydı. Küçük derebeyler kendi sınıf çıkarları için yoksul köylülerin düzene karşı olan muhalefetinden yararlandılar. Bu tür ayaklanmaların çoğunda ise küçük derebey önderler yoksul köylülere ihanet ederek merkezdeki büyük derebeylerle uzlaştı. Onaltıncı yüzyıl ve sonrasındaki ayaklanmaların önderlerinin bir kısmı böyleydi.

Osmanlı İmparatorluğundaki emekçi halk üzerindeki baskı ve sömürü giderek arttı. 1564 yılında yöneticilere yazılan bir raporda halkın açlıktan ot yediği bildiriliyordu. Yani kitlelerin düzene karşı olan muhalefeti iyice artmıştı. Kitleler bu düzenden umutlarını kesmişti. Öbür dünyada mutlu bir hayat umudu da onları kandıramıyordu.

Rüzgar ekenlerin fırtına biçme zamanı gelmişti.

RÜZGAR EKENLERİN FIRTINA BİÇME ZAMANI GELMİŞTİ

1511 yılında Şah Kulu'nun önderliğinde ve yoksul köylülerle tımarları ellerinden alınmış sipahilerden oluşan bir toplumsal hareket başladı. Şah Kulu bu hareketi uzun yıllar süren gizli çalışmalar sonucu oluşturmuştu. Yoksulluğa ve yoksulluğun başta gelen nedeni olan vergilere, yani derebeylerinin devletine karşı bayrak açmıştı. Önce Toroslar bölgesinde çalıştı. Daha sonra Osmanlı derebeyleri ordusunun saldırması üzerine ayaklanma başlatıldı. Ayaklananlar Burdur'u aldılar. Kütahya yakınlarında Karagöz Ahmet Paşa komutasındak bir ordu ile Alaşehir ovasında Hasan Ağa komutasında bir Osmanlı ordusunu yendiler. Daha sonra da Bursa üzerine yürüdüler. Osmanlı derebeyleri tüm güçlerini toparlayıp Şah Kulu'nun üstüne gönderdiler. Şah Kulu Sivas yakınlarına kadar çekildi. Bu civarda yapılan savaşta ordusunun galip çıkmasına rağmen savaş meydanında vurularak öldü. Bunun üzerine ordusu da dağıldı. Daha sonra tek tek küçük ayaklanmalar olduysa da, bunlar bir başarı sağlayamadı.

Şah Kulu'nun önderliğindeki ayaklanmanın bastırılmasından sonra Nur Ali Halife önderliğinde yeni bir hareket başladı. Yoksul köylü kitleleri Çorum, Amasya, Yozgat ve Tokat bölgelerinde yeniden başkaldırdı. 1512 yılında bir Osmanlı ordusu yok edildi. Ama Göksu'daki bir savaşta Nur Ali Halife ölünce, ordu da dağıldı.

Bu ayaklanmanın bastırılmasının hemen ardından Tokat civarında Şeyh Celâl'in önderliğinde yeniden isyan bayrağı açıldı. Şeyh Celâl topraksız köylüleri ve giderek daha da ağırlaşan vergiler altında inleyen diğer emekçileri de örgütledi. Sömürüsüz bir dünya kurma ümidiyle ilk ayaklanma 20 bin kişiyle başladı. Çeşitli çarpışmalarda başarılar kazanıldıysa da, düzenli Osmanlı orduları karşısında fazla dayanılamadı. Şeyh Celâl 1519 yılında canlı olarak yakalandı. İşkenceyle öldürüldü. Cesedi Parçalandı.

Birbiri ardı sıra böyle büyük yenilgi ve katliamlara rağmen Anadolu halkının başkaldırısı sona ermedi. Hayat o kadar zorlaşmış, toplumsal muhalefet o denli büyümüştü ki, bir önder bulan ayaklanıyordu.

Baba Zünnun'un önderliğinde 1525 yılındaki ayaklanma ise küçük bir olaydan patlak verdi. Bir köylü, kendisine yazılan verginin 200 akçe fazla olduğunu ileri sürünce, vergi toplayanlar adamın bıyığını ve sakalını zorla kestiler. O dönem için çok büyük bir hakaret olan bu olay bardağı taşıran son damla oldu. Yoksul köylüler Baba Zünnun'un önderliğinde ayaklandı.

Baba Zünnun'un ordusu bir Osmanlı ordusunu bozguna uğrattı. Birçok beyin kafası kesildi. Yoksullara yaptıklarının hesabı soruldu. Ama Rumeli beylerbeyi Hüseyin Paşa komutasındaki ikinci Osmanlı ordusu isyancıları geri püskürttü, Baba Zünnun'u öldürdü. İsyancılar ikinci hücumda intikamlarını aldılar, Hüseyin Paşayı öldürdüler. Yetişen üçüncü Osmanlı ordusu ise başsız kalmış hareketi dağıttı.

Bir Şah Kulu, bir Baba Zünnun kitleleri aldatıp mı ayaklandırdı? Bu insanlar yalancı mıydı? Olmayan şeyleri mi uydurdular?

Tarih bunun böyle olmadığını gösteriyor. Bozkır kurumadan büyük alevler bile bozkırı tutuşturamaz.

Bozkırın kuruması ise kitlelerin mevcut düzenden iyice şikayetçi olmaları, bunun da ötesinde hayatın daha da kötüleşme eğiliminde olmasıdır.

Bozkır daha kurumadı mı kıvılcımlar hemen söner.

Ama bozkır kurudu mu bir kıvılcım bir bozkırı tutuşturur.

Kalender Çelebi de böyle bir kıvılcımdı. Kanuni Sultan Süleyman döneminde, 1526 yılında ayaklanma bayrağını açtığında, herkesin eşit ve mutlu olacağı bir dünya vaad ettiğinde 30 binden fazla yoksul köylü ve toprağı elinden alınmış küçük bey ayaklandı. Sivas yakınlarında Osmanlı

derebeylerinin ordusu yenildi. Kanuni Sultan Süleyman bunun üzerine Sadrazamı İbrahim Paşa komutasında yeni bir ordu gönderdi. İbrahim Paşa, ayaklananlar arasındaki küçük derebeylerle anlaştı, onlara ellerinden alınan topraklarının geri verileceğini söyledi. Küçük beyler yoksul köylülere ihanet ettiler. İbrahim Paşanın ordusuna katıldılar. Ayaklananların cephesi zayıfladı. Ama yoksul köylüler savaştı. Çoğu öldü. Kalender Çelebi ve diğer önderlerin başları kesildi ve cesetleri atların arkalarına bağlanarak dolaştırıldı.

Bu dönemdeki ayaklanmalarda sömürücü hakim sınıfın önderlere yaptığı baskı ilginçtir. Yoksul halk kitlelerinin bilinç düzeyi düşüktü. Yoksulluklarının sonucu ortaya çıkan isyan duygularına hedef gösteren kişilere aşırı bağlanıyorlardı. Örneğin Türkmenler Baba İshak'ı peygamber mertebesinde kabul ederler ve "Lâ ilâhe ill'allah Baba Resul Allah" derlerdi. Bu durumda bu kişilerin görüşlerini inkar etmeleri, ayaklanmaya ihanet etmeleri ayaklanmayı başarısızlığa uğratabiliyordu. Tabii yeni bir kıvılcım çıkıncaya kadar. Börklüce Mustafa'ya, Torlak Kemâl'e görüşlerini inkâr etmeleri için bu kadar işkence edilmesinin nedeni buydu. Onlar da bunu bildikleri için direndiler. Öldürülen yiğit öncülerin cesetlerinin uzun süre teşhir edilmesi, kitlelerin inancını kırmak içindi. Yoksul halk kitleleri tüm umutlarını ayaklanmaya ve ayaklanmanın önderine bağlıyordu. Sömürücü sınıflar için önderi öldürmek yetmiyordu. Onun öldüğünü kitlelere ispat etmek gerekiyordu. Önderler kitlelerin kafasında insanüstü bir güç kazanıyor, kitleler bu üstün güce bel bağlıyordu. Bu hayalin yıkılması, ayaklanma umudunun kırılması, bilinç düzeyi düşük kitlelerin mücadelesini büyük ölçüde etkiliyordu.

KALENDER ÇELEBİ VE DİĞER ÖNDERLERİN BAŞLARI KESİLDİ

Önderler çok önemliydi. Yiğitçe mücadele eden, yoldaşlarıyla savaş meydanlarında can veren, işkencelere göğüs geren önderler daha sonra yüzyıllarca birer bayrak oluyordu.

Ama tüm önderler sonuna kadar direnmedi. Bir kısmı da kişisel çıkarları için ayaklanmaya, yoksul köylülere ihanet etti, satıldı. Bu dönekler ya unutuldu, ya da ihanetin ve uzlaşmacılığın sembolleri oldular.

Karayazıcı ve kardeşi Deli Hasan bu tür önderlerdendi.

Onaltıncı yüzyılın sonları Osmanlı derebeylerinin sömürü düzeninin iyice bozulduğu, genişlemenin durduğu yıllardır. Merkezdeki büyük beyler, dış sömürü kaynaklarının kısılması üzerine Osmanlı halkını daha yoğun bir şekilde sömürmeye başladılar. Vergiler artırıldı. Ülke içinde yağmalar başladı.

Kitlelerin düzene karşı muhalefeti de giderek arttı.

Bıçak kemiğe dayandı.

Yoksul köylüler ve topraklarını yitiren küçük beyler 1589 yılında Karayazıcı Abdülhalim Beyin önderliğinde ayaklandı. Urfa'yı ele geçirdiler. Osmanlı derebeylerinin ordusu şenri bir buçuk yıla yakın bir süre kuşattıysa da bir sonuç alamadı. Fakat kuşatmanın uzaması şehirde kıtlığa yol açtı ve Karayazıcı, Osmanlı derebeyleriyle uzlaştı. Önce Amasya, Sonra Çorum sancak beyliğine verildi. Bir süre sonra yeniden ayaklandıysa da eceliyle öldü.

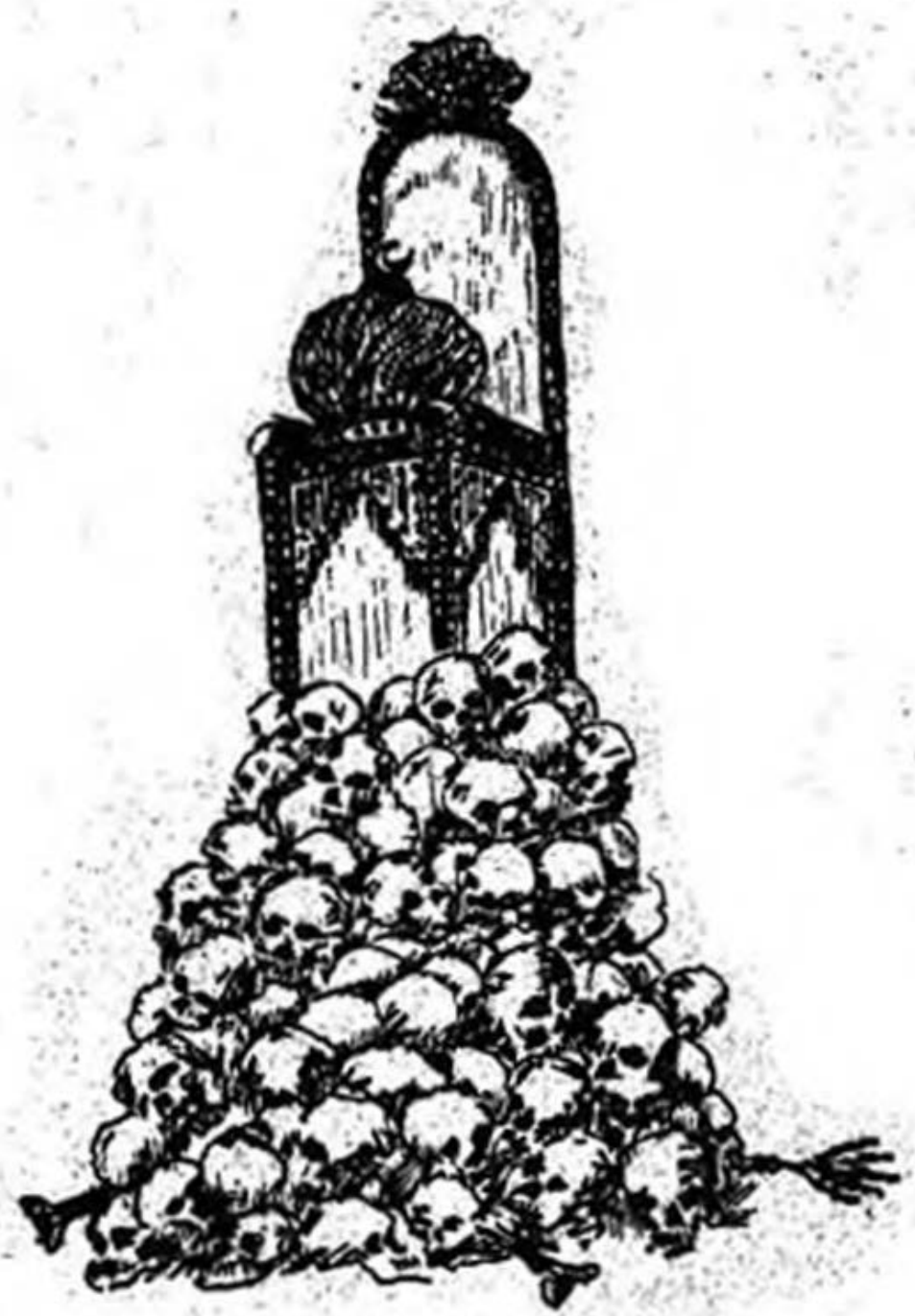
Karayazıcı'nın yerine geçen kardeşi Deli Hasan ise hareketin zaten az olan ortak mülkiyetçi ve eşitlikçi yanını hemen hemen yok etti. Tokat'ı ve Sivas'ı ele geçirdi ve yağmalattı. İstanbul'daki büyük derebeylerinden bağışlanmasını istedi. Kendisine en yakın adamlarına 1603 yılında beylikler verilerek ayaklanmanın önü alındı.

Osmanlı İmparatorluğunun bu çöküş döneminde sömürücü sınıf içindeki çelişkiler önem kazandı. Büyük ağalar-beyler, küçüklerinin ellerindekine göz dikiler. Küçük bey-

lerin toprakları ellerinden alındı. Bu durumda küçük beyler, yoksul köylüleri kullanarak ayaklandılar. Yoksul köylülerin düzene karşı olan muhalefetini kendi çıkarları için kullandılar. Yenildiklerinde yoksul köylülerle birlikte öldürüldüler. Biraz başarı sağladıklarında uzlaştılar ve yoksul köylüleri merkezdeki büyük derebeyleriyle birlikte öldürdüler.

1604 yılında yeni bir ayaklanmayı Kalenderoğlu başlattı. Ayaklananlar 1606 yılında Hüseyin Paşa komutasında Osmanlı derebeylerinin bir ordusunu yenerek Saruhan'ı ele geçirdiler. Bu sıralar Kuyucu Murad Paşa sadrazamdı ve Güney Anadolu'daki Canbuladoğlu ayaklanmasıyla uğraşıyordu. Kalenderoğlu Ankara ve Bursa'yı kuşattıysa da Osmanlı derebeylerinin ordularının yetişmesi üzerine başarılı olamadı. 1608 yılında Kuyucu Murad Paşa komutasındaki Osmanlı ordusuna yenildi.

Canbuladoğlu Ali Paşa ise aynı yıllarda Anadolu'nun güneyinde yaygın bir ayaklanmayı yönetiyordu. Canbuladoğlu'nun ayaklanmayı başlatması, yakın akrabası olan Halep valisi Canbuladoğlu Hüseyin Paşa'nın eski sadrazam tarafından nedensiz yere öldürülmesindendi. Yani ayaklanmanın yöneticileri, hakim sınıflar içindeki çelişkilerin artması sonucu ayaklanmışlardı. Canbuladoğlu'nun ordusu 1607 yılında Kuyucu Murad Paşa'nın ordusuna yenildi. 28 bin kişilik ordunun 26 bini savaş meydanında öldürüldü. Öldürülenlerin kesilen kelleleriyle bir tepe yapıldı. Canbuladoğlu Ali Paşa 2 bin kişiyle Kalenderoğlu'nun yanına kaçtı. Kalenderoğlu ile anlaşamayınca, bir gece herşeyini terkederek İstanbul'a kaçtı. Padişah'tan af diledi. Affedildi. Temeşvar beylerbeyliğine atandı. 1608 yılında da öldürüldü.

ÖLDÜRÜLENLERİN KESİLEN ELLELERİYLE BİR TEPE YAPILDI.

Kuyucu Murad Paşa ayaklanmaları bastırırken ve bastırdıktan sonra Anadolu halkına kan kusturdu. Onbinlerce insan katledildi. Katledilenler ev büyüklüğündeki büyük kuyulara doldurulduu. Murad Paşa da kuyucu ünvanını bu katliamlarından aldı.

Kalenderoğlu ve Canbuladoğlu ayaklanmalarından sonra Osmanlı derebeylerinin daha da artan baskısı bu kez yoksul köylülük yanı oldukça ağır basan Cennetoğlu ayaklanmasına yol açtı. Cennetoğlu eski bir sipahiydi. 1600 yaya ve 1000 atlıyla ayaklandı. Kısa sürede güçlendi. Osmanlı derebeylerinin ordusunu Tire'de bozguna uğrattı. Bursa, Saruhan ve İzmir bölgesinde etkinlik kurdu. Fakat 1625 yılında Manisa'da yapılan savaşta yenildi. İşkencelerle öldürüldü. Yakalanan adamları da kazığa vuruldu.

1647 yılında ise verdiği rüşvete rağmen sancak beyi olamayan Kara Haydaroğlu ayaklandı. Birkaç başarıdan sonra yenildi. 1648 yılında asılarak öldürüldü.

Haydaroğlu'nun adamlarından katırcıoğlu ayaklanmayı sürdürdü. Fakat o da uzun süre dayanamadı. Padişahtan bağışlanmasını istedi. Affı kabul edildi. Bağışlandı. Önce mutasarrıf, sonra da Karaman beylerbeyi oldu.

Yoksul köylü kitlelerinin yaygın olarak katıldığı önemli son ayaklanma 1648 yılında başladı. Ayaklanmanın önderi Adana valisi Cafer Paşa'nın kardeşi Gürcü Abdünnebi idi. Verdiği rüşvetin yeniden istenmesi üzerine başkaldırdı. Ezilen köylü kitleleri süratle etrafında toplandı. Abdünnebi'nin ordusu İstanbul'a kadar geldi 5 Ağustos 1949 günü Üsküdar'da yapılan savaşta, merkezi biryönetime sahip olmuyan isyancılar ordusu yenildi. Yöneticiler ve askerin büyük bir kısmı öldürüldü.

Bu ayaklanmanın da başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra yoksul köylü kitleleri devlet baskısının ve vergi tahsildarının ulaşamıyacağı ücra yerlere kaçmayı tercih ettiler.

Bu yiğit insanlar yenilmeye mahkumdu dedik.

Niçin mi?

Günümüzde bizim bir silahımız var. Bu silah işçi sınıfı ideolojisi yani işçi sınıfının dünya görüşü. Bu bilim aracılığıyla olayları açıklayabiliyoruz.

İşçi sınıfının dünya görüşü şöyle diyor:

Kitleler somut çıkarları için eyleme geçerler. Liderlerin ne söyledikleri ve ne amaçladıkları önemlidir, ama geleceği asıl belirleyen şey kitlelerin çıkarlarıdır.

Derebeylik döneminde yoksul köylüler tek tek üretimde bulunuyorlardı. Üretimde bulunabilmek için ortaklaşa hareket etmeye gerek yoktu. Onun için de yoksul köylülerin talebi topraktı. Herkese kendisinin işleyeceği bir parça toprağın verilmesi yeterliydi. Sömürüden kurtulmanın yolu insanın kendi toprağına sahip olmasıydı. Yani bütün toprakların ortak mülkiyette olup toprakların ürünlerinin paylaşılması mümkün değildi. Daha fazla üreten daha fazla ürün isteyecekti. Üretilenlerin paylaşılmasında da istediği kadar alamayınca başını alıp gidecek kendi kendine üretim yapacaktı. Yani ayrılıp kendi başına üretim yapabildiği sürece ortak mülkiyet istekleri zorlama olacaktı.

Peki ortak mülkiyet ne zaman zorlama olmaktan çıktı da zorunlu hale geldi?

Kapitalizmle birlikte bir malın üretiminde iş bölümü gelişti. Eskiden bir işçi bir malın tümünü üretirken artık bir malınancak çok küçük bir bölümünü üretmeye başladı. Yani artık sömürüyü sona erdirmek isteyen bir otomobil fabrikası işçisi fabrikadan ayrılıp kendi başına otomobil yapamaz. Hem sömürüyü kaldırmanın ve hem de otomobil üretebilmenin tek yolu fabrikayı ortak mülkiyete geçirmektir. Yani Baba İshak'ların, Bedrettin'lerin hayalci ortak mülkiyetçi görüşleri artık maddi bir temel kazandı. Kitlelerin çıkarları zorunlu olarak ortak mülkiyeti çağırıyordu.

Kısaca söylersek Bedrettinlerin zamanında ortak üretim

ve ona bağlı olarak da ortak mülkiyet için gerekli şartlar yoktu. Onun için yenildiler. Osmanlı Devletini ele geçirseydiler bile görüşlerine uyan bir düzen kuramazlardı. Ne kadar zorlarlarsa zorlasınlar, savundukları düzen gerçekleşemezdi.

Ama bugün Türkiye'de ortaklaşa üretimde bulunan milyonlarca işçi var. Emperyalistler onlarla bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazi ve bunlarla işbirliği halindeki büyük tefeci tüccar ve toprak ağalarından meydana gelen sömürücü bir hakim azınlık tüm emekçileri sömürüyor. Bu emekçilerin sömürüye karşı mücadelesine artık Bedrettin'in hayalci ortak mülkiyetçi görüşleri değil toplumların gelişiminin bilimi olan işçi sınıfı ideolojisi (sosyalizm) rehberlik ediyor.

Bu küçük broşürde anlatacaklarımız şimdilik bu kadar. Anlatılanlar Selçuklu ve Osmanlı derebeyleri zamanında bugüne dek unutulmayan en önemli ayaklanmalardı. Bir de unutulanlar, küçük başkaldırmalar var, bireysel isyanlar var.

Ama bir şey açık. Anadolu halkının sömürüye karşı şanlı bir mücadele geleneği var. Ve günümüzün sömürücü hakim sınıfları bu geleneği unutturmaya çabalıyor.

O zaman biz ne yapmalıyız?

Emekçi kitlelere sömürücü sınıfların ırkçı tarihini değil, Anadolu emekçi halkının sömürüye karşı mücadele tarihini öğretmeliyiz. Emekçi kitlelerin bu mirası unutmamalarını sağlamalıyız.

Hep bir ağızdan türkü söyleyip
hep beraber sulardan çekmek ağı,
demiri oya gibi işleyip hep beraber
hep beraber sürebilmek toprağı,
ballı incirleri hep beraber yiyebilmek,
yarin yanağından gayri her şeyde
    her yerde
    hep beraber!
    diyebilmek için
onbinler verdi sekizbinini...
Yenildiler.

FİYATI: 3 TL

